

Stephen King

POMLAD, POLETJE, JESEN IN SMRT

Drugačni letni časi

prevedel
Marko Košan

*Pomembna je pripoved,
ne pripovedovalec.*

»Dirty deeds done dirt cheap.«

AC/DC

»I heard it through the grapevine.«

Norman Whitfield

*Tout s'en va, tout passe, l'eau coule,
et la coeur oublie.*

Flaubert

POMLAD BUDI UPANJE

Za Rusa in Florence Dorr

Rita Hayworth in kaznilnica odrešitve

V vsakem ameriškem zaporu in kaznilnici se najde tip, kakršen sem jaz, se mi zdi – ki lahko priskrbi, kar potrebuješ. Znamko cigaret po izbiri, vrečko trave, če res ne moreš brez nje, steklenico konjaka za proslavo sinove ali hčerine mature in še vse preostalo ... v realnih okvirih, se razume. A ni bilo vedno tako.

V kaznilnico Shawshank sem prišel, ko sem bil star komaj dvajset let, in bržkone sem eden redkih v naši mali srečni družini, ki stoji za tem, kar je naredil. Moril sem. Za tri leta starejšo ženo sem vplačal zajetno polico življenjskega zavarovanja, nato pa sem se malce poigral z zavorami chevroleta coupé, ki nama ga je za poročno darilo dal njen oče. Vse je potekalo, kot sem načrtoval, razen tega, da je na poti do mesta na Castle Hillu pobrala še sosedo in njenega sinka. Zavo-
re so popustile in avtomobil je z veliko hitrostjo strmoglavil skozi grmovje na robu mestnega parka. Očividci so povedali, da je z več kot osemdesetimi kilometri na uro priletel v spomenik žrtvam državljanske vojne in se v trenutku spremenil v gorečo baklo.

Seveda sem načrtoval tudi to, da me ne bodo dobili, a kljub temu so me. Podelili so mi trajno sezonsko karto za tole luknjo. V državi Maine ni smrtne kazni, a je okrožni tožilec poskrbel, da so mi sodili za vsak umor posebej in me obsodili na tri dosmrtne ječe, drugo za drugo. Tako mi je bila za zelo dolgo časa onemogočena vsakršna pomilostitev. Sodnik je moje dejanje označil kot »gnusen, ostuden zločin«, kar je tudi bilo, a zdaj pripada preteklosti. O njem se lahko poučite v porumenelem arhivu časopisa *Call* v Castle Rocku, v katerem so se ob novicah o Hitlerju, Mussoliniju in Rooseveltovih čvekarijah o New Dealu mastni naslovi o moji obsodbi zdeli nekoliko smešni.

Sprašujete, ali sem se rehabilitiral? Saj sploh ne vem, kaj ta beseda pomeni, še posebno v povezavi z zapori in kaznilnicami.

Mislim, da jo uporabljajo predvsem politiki. Morda ima še kakšen pomen in bom slej ko prej prišel do njega, ampak to je stvar prihodnosti – razmišljanja o prihodnosti pa se obsojenici zelo hitro odvadijo. Bil sem mlad, čeden in iz revnega predela mesta. Spoznal sem lušno, muhasto in trmasto dekle, ki je živelo v eni izmed uglednih starih hiš v ulici Carbine, in tako rekoč na mah je zanosila. Njen oče se je strinjal, da se poročiva, če se bom zaposlil v njegovem podjetju za optične instrumente in se potrudil, da bom »z leti napredoval«. A sem hitro spoznal, da me je zgolj hotel imeti pod kontrolo kot zoprno domačo žival, ki še ni povsem vajena zaprtih prostorov in nemara celo grize. Kmalu se je nakopičilo dovolj sovraštva, da sem naredil, kar pač sem. Če bi lahko čas zavrtil nazaj, tega najbrž ne bi storil še enkrat, a nisem prepričan, da to pomeni, da sem rehabilitiran.

Kakorkoli, zgodba, ki vam jo bom povedal, ne govori o meni. Pripovedoval vam bom o možakarju po imenu Andy Dufresne. A preden spregovorim o Andyju, moram povedati še nekaj stvari o sebi. Zelo na kratko.

Kot rečeno, sem v Shawshanku že skoraj štirideset let tisti, ki lahko priskrbi, kar si želiš. In s tem ne mislim le na prepovedano tihotapljenje cigaret ali alkoholnih pijač, čeprav so vselej na vrhu seznamov želja. Na tisoče drugih stvari je, ki sem jih v tem času dobavil možem na prestajanju kazni; mnoge so povsem legalne, a jih je na kraju, namenjenem kaznovanju, enostavno težko dobiti. Nekemu tipu, ki je posilil majhno deklico in se razkazoval še ducatu drugih, sem priskrbel tri lepe kose rožnatega vermontskega marmorja, on pa je izdelal tri čedne skulpture – otročička, dvanajstletnega fantiča in bradatega mladega moža. Imenoval jih je *Tri življenjska obdobja Jezusa*, danes pa krasijo salon nekdanjega guvernerja te države.

Kdor je odrasel v severnem delu Massachusettsa, se bo nemara spomnil Roberta Alana Cota. Leta 1951 je skušal oropati Prvo trgovsko banko v Mechanic Fallsu, pa se je stvar

sprevrгла v pokol. Na koncu je bilo šest mrtvih: dva iz njegove tolpe, trije so bili talci, eden pa mlad policist, ki je v napačnem trenutku dvignil glavo in ostal brez nje. Cote je imel zbirko kovancev. Seveda mu v zaporu niso dovolili, da bi jo imel pri sebi, a s pomočjo njegove mame in posrednika, pravzaprav voznika kombija, ki je prevažal umazano perilo, sem uredil tudi to. Rekel sem mu: Bobby, ti si nor, da hočeš imeti zbirko dragocenih kovancev v državnem azilu, kjer mrgoli tatov. Z nasmehom me je pogledal in rekel, da že ve, kje jih bo hranil, da bodo popolnoma na varnem, brez skrbi. In imel je prav. Leta 1967 je umrl zaradi možganskega tumorja, a zbirke kovancev niso nikoli našli.

Za valentinovo sem možem priskrbel čokolado, na dan sv. Patrika sem prismuknjenemu Ircu po imenu O'Malley dobavil tri zelene sladoleadne napitke, ki jih ob tem prazniku strežejo v McDonaldsu, za zabavo dvajsetih možakarjev, ki so zbrali denar, mi je uspelo organizirati celo projekcijo filmov Globoko grlo in Hudič v gospodični Jones – čeprav sem moral zaradi te majcene lahkomiselnosti za teden dni v samico. To je pač tveganje moža, ki lahko vse priskrbi.

Nabavljal sem priročnike in pornografske revije, pripomočke za potegavščine, kakršna sta prašek za srbenje in brenčeči prstan, več kot enkrat pa sem poskrbel, da je dolgoletni zapornik dobil ženine ali dekletove hlačke – in najbrž si lahko predstavljate, kaj z njimi počno fantje v dolgih nočeh, ko se čas bridko vleče v neskončnost. Vse to seveda ni zastoj, nekatere stvari so tudi zelo drage. Ampak tega ne počnem le zaradi denarja. Kaj mi pa sploh lahko pomeni denar? Nikoli si ne bom privoščil kadilaka ali dvotedenskih februarških počitnic na Jamajki. To počnem iz istega razloga, kot mesar strankam prodaja le sveže meso: ustvaril sem si ugled, ki ga hočem obdržati. Edino, česar nikoli nisem dobavljal, so orožje in trde droge. Nočem, da bi kdo z mojo pomočjo ubil sebe ali koga drugega. Ubijanja mi je dovolj za celo življenje.

Ja, prava veleblagovnica sem, v kateri najdeš vse od igle do lokomotive. In ko je leta 1949 prišel k meni Andy Dufresne in me vprašal, ali lahko zanj v zapor pretihotapim Rito Hayworth, sem mu odvrnil, da sploh ne bo problema. In ga tudi ni bilo.

Ko je leta 1948 prišel v Shawshank, je bil Andy star trideset let. Bil je majhen urejen mož s svetlimi rdečkastimi lasmi in drobnimi, spretnimi rokami. Nosil je očala z zlatimi okvirji. Njegovi nohti so bili vselej prirezani in čisti. Morda je nenavadno, da sem si ga kot moškega zapomnil po takih podrobnostih, a se mi zdi, da mi je prav tak ostal najbolj v spominu. Vselej je bil videti, kot da mu manjka le še kravata. Preden se je znašel v zaporu, je bil podpredsednik oddelka za vrednostne papirje v veliki banki v Portlandu. Izjemen položaj za mladeniča, še zlasti če upoštevamo, da so banke običajno silno konservativne – in v Novi Angliji morate starokopitnost pomnožiti z deset, saj tu ljudje zaupajo svoj denar le plešastemu možu, ki šepa, si ves čas popravlja hlače in si uravnava kilni pas. Andy je sedel zaradi umora žene in njenega ljubimca.

Kot sem že rekel, so vsi, ki sedijo v zaporu, nedolžni. To mantro vam odrecitirajo tako prepričljivo, kot televizijski pridigarji prebirajo besedila iz Razodetja. Bili so žrtve sodnikov kamnitega srca in temu ustreznih jajc, nesposobnih odvetnikov, policijskih zarot – ali pa so imeli zgolj smolo. Ponavljali so tožbe o krivicah sveta, čeprav jim je na obrazu pisalo nekaj povsem drugega. Zaporniki so bili večinoma zgolj podli tipi, ki so zlorabljali sebe ali druge, in pravzaprav je bila največja nesreča v tem, da so jih njihove matere sploh donosile.

V vseh letih v Shawshanku sem srečal manj kot deset ljudi, ki sem jim verjel, da so nedolžni. Eden od njih je bil Andy Dufresne, a me je zares prepričal šele čez leta. Če bi sedel med porotniki, ki so šest burnih tednov v letih 1947–1948 na Višjem sodišču v Portlandu poslušali okoliščine obtožnice, bi prav tako glasoval, da je kriv.

Primer je bil res vražji, eden tistih sočnih, ki vsebujejo vse potrebne sestavine: lepo dekle iz ugledne družine (mrtvo), priljubljenega lokalnega športnika (prav tako mrtvega) in uglednega mladega poslovneža na zatožni klopi. Vse to in še kopico škandalov, na katere so namigovali časopisi. Tožilstvo ni imelo težkega dela. Proces je trajal tako dolgo zgolj zato, ker je okrožni tožilec nameraval kandidirati za predstavniki dom ameriškega kongresa in je želel, da si volivci dobro zapomnijo njegov obraz. Vse skupaj je bilo prava cirkuška predstava in gledalci so, da bi dobili sedež v dvorani, stali v vrstah pred sodiščem že ob štirih zjutraj, čeprav so bile temperature zunaj pod ničlo.

Andy ni nikoli izpodbijal dejstev, ki jih je navajal tožilec: da je bil poročen z Lindo Collins Dufresne; da je junija 1947 izrazila željo, da bi se v Podeželskem klubu Falmouth Hills naučila igrati golf; da je štiri mesece obiskovala tečaj; da je bil njen inštruktor Glenn Quentin, poklicni golfist s Falmouth Hillsa; da je konec avgusta 1947 Andy izvedel, da sta Quentin in njegova žena ljubimca; da sta se 10. septembra 1947 Andy in Linda Dufresne strahovito sprla; da je bil razlog njenega prepira njena nezvestoba.

Pričal je, kako mu je Linda priznala, da je vesela, ker je izvedel, saj je skrivanje zanjo postalo nevzdržno. Andyju je rekla, da namerava oditi v Reno in tam doseči hitro razveljavitev zakona. Andy je rekel, da bo šel z njo raje v pekel kot v Reno. Odšla je, da bi preživela noč s Quentinom v njegovem najetem bungalovu nedaleč od igrišča za golf. Njegova snažilka ju je naslednje jutro našla mrtva v postelji. Oba sta bila štirikrat ustreljena.

Zadnje dejstvo ga je bremenilo bolj kot vse drugo. Okrožni tožilec s političnimi ambicijami ga je izpostavil tako v uvodnem kot v zaključnem nagovoru. Andrew Dufresne, je rekel, ni le prevarani mož, ki se je hotel krvavo maščevati ženi, ker ga je varala. Takega ravnanja seveda ne bi mogli upravičiti, bi ga pa lahko do neke mere razumeli. A to maščevanje je

bilo bolj hladnokrvno. Razmislite! je grmel tožilec na poroto. Štirikrat in štirikrat! Ne šest strel, temveč osem! Izpraznil je pištolo ... in jo nato znova napolnil, da je lahko vsakega od njih ustrelil še enkrat! *ŠTIRIKRAT NJEGA IN ŠTIRIKRAT NJO!* je razglašal časopis *Portland Sun*. *Bostonski Register* je celo spesnil naslov *Za oba dvakrat po dva*.

• 14

Prodajalec iz zastavljalnice Wise v Lewistonu je pričal, da je poseben policijski tip 9-milimetrskega revolverja na šest nabojev prodal Andrewu Dufresnu samo dva dni pred dvojnimi umorom. Natakár iz kluba ob golf igrišču je izpovedal, da je Andy v lokal vstopil 10. septembra okrog sedmih zvečer in v dvajsetih minutah zvrnil vase tri runde čistega viskija. Ko je vstal izza šanka, je natakárju rekel, da bo šel do hišice Glenna Quentina, on pa bo »lahko o vsem skupaj bral naslednji dan v časopisu«. Drugi prodajalec, ta je bil iz trgovine Handy-Pik dober kilometer stran od Quentinode hiše, je na sodišču povedal, da se je Dufresne oglasil tega večera okrog tri četrt na devet. Kupil je cigarete, tri steklenice piva in nekaj kuhinjskih krp. Okrožni mrliški oglednik je pričal, da sta bila Quentin in Dufresnova umorjena med enajsto zvečer in drugo uro zjutraj v noči z 10. na 11. september. Detektiv iz urada okrožnega tožilca, ki je bil zadolžen za primer, je izpovedal, da je manj kot sedemdeset metrov od bungalova parkirišče, kjer so 11. septembra popoldne našli tri kose dokaznega materiala: dve prazni steklenici piva znamke Narragansett (z obtoženčevimi prstnimi odtisi), dvanajst ogorkov (vsi so pripadali cigaretam Kool, ki jih kadi obtoženec), vzeli pa so tudi mavčni odtis sledov avtomobilskih koles (natančno so se prilegali profilu gum obtoženčevega plymoutha, letnik 1947).

Na kavču v dnevni sobi Quentinodega bungalova so našli štiri kuhinjske krpe. Bile so prestreljene, na njih so našli tudi sledove smodnika. Detektiv je domneval (ob hudem ugovarjanju Andyjevega odvetnika), da je morilec ovil krpe okrog cevi morilskega orožja, da bi zadušil strele.

Andy Dufresne je pričal v svojo obrambo in svojo plat zgodbe izpovedal mirno in zadržano, brez čustev. Povedal je, da je mučne govorice o ženi in Quentinu prvič slišal zadnji teden v juliju. Ob koncu avgusta je bil zaradi tega že tako vznemirjen, da je začel nekoliko poizvedovati. Nekega večera, ko naj bi Linda po urah golfa odšla še po nakupih, je Andy zasledoval njo in Quentina v njegovo najeto pritlično hišo (v časopisih so ji neizogibno nadedli vzdevek »ljubezensko gnezdo«). Čakal je na bližnjem parkirišču, dokler je ni Quentin kakšne tri ure pozneje odpeljal nazaj v klub, kjer je imela avto.

»Mar bi nam radi natvezili, da vaša žena, ko ste jo zasledovali, ni prepoznala čisto novega plymouth sedana?« ga je v navzkrižnem zasliševanju vprašal okrožni tožilec.

»Tega večera sem avto zamenjal s prijateljevim,« je povedal Andy, in takšno hladnokrvno priznanje o načrtnem poizvedovanju mu ni v očeh porote niti malo pomagalo.

Ko je prijatelju vrnil avto in vzel svojega, se je odpravil domov. Linda je bila že v postelji, brala je knjigo. Vprašal jo je, kako je bilo v Portlandu. Odgovorila mu je, da je bilo zabavno, a ni našla ničesar, kar bi ji bilo dovolj všeč, da bi kupila. »Od takrat dalje sem vedel, da je vse res,« je rekel Andy, medtem ko ga je občinstvo z zadržanim dihom poslušalo. Ves čas je govoril z enakim mirnim, zadržanim glasom.

»Kaj ste razmišljali tistih sedemnajst dni pred nočjo, ko je bila umorjena vaša žena?« ga je vprašal njegov odvetnik.

»Zelo sem bil razburjen,« je mirno, hladno odvrnil Andy. Kot bi bral s seznama na nakupovalnem listku, je pripovedoval, da je razmišljal o samomoru in si je za ta namen 8. septembra v Lewistonu že kupil pištolo.

Odvetnik ga je nato prosil, da poroti razloži, kaj se je dogajalo po tistem, ko je žena na večer umora odšla na sestanek z Glennom Quentinom. Andy jim je povedal ... in vtis, ki ga je pri tem naredil, ne bi mogel biti slabši.

Poznal sem ga skoraj trideset let in rečem lahko, da je bil najbolj priseben in zadržan človek, kar sem jih kdaj srečal.

Svoje dobre strani je razkrival počasi in po koščkih. Tiste slabe je znal zadržati zase. Če je imel tudi temno stran duše, kakor bi jo poimenoval kakšen pisatelj, je ni nikoli pokazal. Bil je tip človeka, ki ne bi napisal poslovnega pisma, če bi se odločil narediti samomor, bi pa pred tem prav gotovo čedno uredil vse svoje posle. Če bi se med pričanjem razjokal, če bi njegov glas postal nerazločen ali bi začel jecljati, če bi celo začel kričati na ambicioznega okrožnega tožilca, sem prepričan, da ga ne bi obsodili na dosmrtno ječo, kar se je na koncu zgodilo. Četudi bi ga, bi ga morda že do leta 1954 pogojno izpustili. Vendar je svojo zgodbo povedal, kot bi bila posneta. Zdelo se je, kot bi poroti rekel: Tako, to je to. Verjemite ali pa ne. Niso mu verjeli.

Rekel je, da je bil tisto noč pijan, da je bil pijan tako rekoč že od 24. avgusta dalje, alkohola pa ni najbolje prenašal. Že samo to bi vsaka porota težko prepoznala kot verjetno. Preprosto si niso mogli predstavljati, da bi se ta hladni, obvladani mladi moški v brezhibni tridelni volneni obleki zapijal zaradi ženine nespodobne aferice z lokalnim poklicnim golfistom. Jaz sem verjel, saj sem imel priložnost Andyja opazovati na način, kot ga tistih šest moških in šest žensk ni moglo.

Andy Dufresne si je v vsem času, kar sem ga poznal, le štirikrat letno privoščil pijačo. Na dvorišču me je vsako leto poiskal kakšen teden pred svojim rojstnim dnevom in nato še kakšna dva tedna pred božičem. Vsakokrat je naročil steklenico Jack Danielsa. Plačal ga je tako, kot tudi sicer večina zapornikov nabavlja nujne stvari: z denarjem od bednega plačila, ki smo ga dobili za suženjsko delo v kehi, in z nekaj privarčevanega denarja. Do leta 1965 so nam plačevali deset centov na uro, kasneje so nam tarifo povišali celo na četrtdolarja. Moja provizija na alkohol je bila in je še vedno deset odstotkov. Če si torej predstavljate ceno dobrega viskija, kakršen je Black Jack, potem vam bo morda jasno, koliko ur znojenja v pralnici zapora je bilo potrebnih, da si je lahko kupil te štiri pijače.

Na svoj rojstni dan 20. septembra si je zjutraj privoščil velik požirek in nato še enega zvečer, ko so ugasnili luči. Naslednji dan mi je vrnil steklenico, jaz pa sem preostali viski podelil z drugimi. Iz druge steklenice si je privoščil pijačo na božični večer in še enkrat na silvestrovo. Ostanek je predal meni in mi naročil, naj ga razdelim. Štiri pijače letno – tako ravna človek, ki ga je steklenica močno ugriznila. Tako močno, da je pritekla kri.

Poroti je povedal, da je bil v noči na deseti september tako pijan, da se dogodkov spominja samo po drobcih. Napil se je že popoldne – »popil sem nekaj dvojnih za korajžo«, kot je rekel – preden se je dobil z Lindo.

Ko je odšla na zmenek s Quentinom, se je spominjal, se je odločil, da se bo soočil z njima. Na poti proti Quentinovemu bungalovu se je ustavil še v klubske baru in zvrnil nekaj kratkih. Ni se mogel spomniti, da bi natakarju dejal »O vsem skupaj boš bral v časopisu«, pravzaprav se ni spominjal, da bi mu sploh kaj rekel. Spominjal se je, da je v Handy-Piku kupil pivo, ne pa kuhinjskih krp. »Zakaj neki bi kupil kuhinjske krpe?« je vprašal, in eden od časopisov je poročal, da so se tri porotnice ob teh besedah kar stresle.

Pozneje, mnogo pozneje mi je zamišljen skušal razložiti, zakaj je prodajalec govoril o tistih kuhinjskih krpah. Menim, da je vredno zabeležiti, kar mi je povedal. »Recimo, da so, ko so iskali priče,« je začel nekega dne na dvorišču, »naleteli na tega tipa, ki mi je tistega večera prodal pivo. Do takrat so minili že trije dnevi. O raznih dejstvih dogodka so se razpisali v vseh časopisih. Morda so družno pritiskali nanj, pet ali šest policajev, in še tisti klinec iz tožilčevega urada pa pomočnik tožilca. Spomin je precej subjektivna stvar, Red. Morda so ga nagovorili, češ, ‚Ali ni morda kupil štirih ali petih kuhinjskih krp?‘ in nato zgodbo kar naprej ponavljali. Če si dovolj veliko ljudi prizadeva, da se česa spomniš, te nazadnje prepričajo.«

Strinjal sem se, da je to mogoče.

»Seveda pa je možno tudi nekaj drugega, kar ima še večjo moč,« je Andy nadaljeval s tistim svojim zamišljenim tonom. »Mislim, da je povsem mogoče, da je enostavno prepričal samega sebe. Bil je v središču pozornosti. Novinarji so ga spraševali, njegova slika je bila v časopisih ... nato, za povrh, še njegov nastop na sodišču. Ne trdim, da si je namerno izmislil vse skupaj in krivo pričal. Ne, menim celo, da bi prestal preizkus z detektorjem laži, da bi prisegel na čast svoje matere, da sem kupil tiste kuhinjske krpe. A vseeno ... spomin je tako prekleto subjektivna zadeva. Toliko pa vem: čeprav celo moj odvetnik ni verjel niti polovici moje zgodbe, ni nikoli kupil te štorije o kuhinjskih krpah. Konec koncev je res trapasta. Pijan sem bil kot svinja, preveč pijan, da bi denimo razmišljal, s čim pridušiti strele. Če bi to res storil, bi mi bilo čisto vseeno, ali kdo sliši.«

Zapeljal se je na tisto parkirišče in obsedel v avtu. Pil je pivo in kadil. Opazoval je, kako so ugasnile luči v pritličju Quentinovega stanovanja. Gledal je, kako se je ena sama luč prižgala v nadstropju ... in petnajst minut kasneje je videl, kako je tudi ta ugasnila. Seveda je lahko uganil, kaj se je dogajalo zatem, je rekel.

»Gospod Dufresne, ali ste nato odšli v stanovanje Glenna Quentina in ju ubili?« je grmel njegov odvetnik.

»Ne, nisem,« je odvrnil Andy. Do polnoči, je povedal, se je že začel trezniti. Čutil je že prve znake strahovitega mačka. Odločil se je, da bo odšel domov in se naspal ter o vsem bolj zrelo razmislil naslednji dan. »Medtem ko sem vozil proti domu, sem pravzaprav že začel razmišljati, da bi bilo najpametnejše, če bi ji enostavno pustil, da gre v Reno in uredi vse za ločitev.«

»Hvala, gospod Dufresne.«

Okrožni tožilec je nemudoma skočil na noge.

»Ločitev ste dosegli na najhitrejši možen način, mar ne? Od nje ste se ločili z revolverjem kalibra 9 milimetrov, zavitim v kuhinjske krpe, kajne?«

»Ne, gospod, nisem,« je mirno odvrnil Andy.

»In nato ste ustrelili njenega ljubimca.«

»Ne, gospod.«

»Hočete reči, da ste najprej ustrelili Quentina?«

»Reči hočem, da nisem ustrelil nobenega od njiju. Popil sem dve pivi in pokadil kolikor že cigaret, katerih ogorke so policisti našli na parkirišču. Nato sem se odpeljal domov in šel spat.«

»Pred poroto ste izpovedali, da ste med 24. avgustom in 10. septembrom razmišljali o samomoru.«

»Drži.«

»Do te mere, da ste kupili revolver.«

»Da.«

»Ali bi mi zamerili, gospod Dufresne, če vam povem, da niste ravno videti kot samomorilski tip?«

»Ne,« je rekel Andy, »a tudi vi se mi ne zdite ravno občutljivi, zato dvomim, da bi, če bi me preganjale samomorilske misli, prišel k vam po nasvet.«

Ob teh besedah se je po dvorani slišal pritajen hehet, a zaradi njega prav gotovo ni naredil boljšega vtisa na poroto.

»Ali ste imeli 10. septembra zvečer pri sebi svoj revolver kalibra 9 mm?«

»Ne ... kot sem že pričal ...«

»A, seveda!« se je sarkastično zasmejal tožilec. »Vrgli ste ga v reko, kajne? V reko Royal, 9. septembra popoldne.«

»Tako je.«

»Dan pred umoroma.«

»Drži.«

»To je pa res prikladno, kaj pravite?«

»Ni niti prikladno niti neprikladno. Zgolj resnično.«

»Prav gotovo ste slišali pričanje poročnika Mincherja?«

Mincher je vodil skupino, ki je prečesala reko Royal blizu mosta Pond, s katerega je Andy po lastnih besedah odvrnil pištolo. Policija je ni našla.

»Ja, saj veste, da sem slišal.«

»Potem ste slišali, kako je povedal, da pištole niso našli, čeprav so iskali tri dni. Tudi to je precej prikladno, kajne?«

»Pustimo prikladnost, dejstvo je, da je niso našli,« je mirno odvrnil Andy. »Rad pa bi vas in poroto opomnil, da je most Pond zelo blizu ustja reke Royal pred zalivom Yarmouth. Tok je tam močan. Pištolo je morda zaneslo v zaliv.«

»In tako krogel, ki so jih potegnili iz okrvavljenih trupel vaše žene in gospoda Glenna Quentina, ni mogoče primerjati z utori v cevi vaše pištole. To drži, kajne, gospod Dufresne?«

»Da.«

»Spet zelo prikladno, mar ne?«

To je bil, kot so pisali časopisi, eden redkih trenutkov šest tednov trajajočega sojenja, ko je Andy pokazal nekaj čustev. • 20
Obraz mu je spreletel ogorčen, grenak nasmeħ.

»Glede na to, da sem pri teh umorih nedolžen, gospod, in ker sem po resnici povedal, da sem dan pred ubojema pištolo odvrigel v reko, potem je, nasprotno, še kako neprikladno, da je niso našli.«

Tožilec ga je obdeloval dva dni skupaj. Še enkrat mu je prebral pričanje prodajalca v Handy-Piku o kuhinjskih krpah. Andy je ponovil, da se ne spominja, da bi jih kupil, a priznal, da se ne spominja natančno, kaj je sploh kupil.

Ali drži, da sta Andy in Linda Dufresne spomladi 1947 za oba sklenila polico življenjskega zavarovanja? Ja, drži. Ali drži, da bi, če bi bil izpuščen na prostost, s tega naslova dobil 50.000 dolarjev? Drži. Ali ne drži tudi to, da je z namenom, da bi moril, vstopil v hišo Glenna Quentina in, nazadnje, ali ne drži, da je nato zagrešil kar dvojni umor? Ne, to ne drži. Kaj pa se je potlej po njegovem mnenju zgodilo, saj niso našli nobenih sledi, da bi šlo za rop?

»Tega pa ne morem vedeti, gospod,« je tiho rekel Andy.

Porota je o primeru začela odločati v sredo ob enih popoldne, ko je zunaj snežilo. Dvanajst porotnikov in porotnic se je v sodno dvorano vrnilo ob pol štirih. Sodni sluga je povedal, da bi bili prišli prej, a so se zadržali ob prijetnem kosilu

s piščancem, ki so ga na stroške sodišča naročili v restavraciji Bentley's. Razglasili so ga za krivega in, fantje moji, če bi v državi Maine obstajala smrtna kazen, bi visel, preden bi prvi spomladanski žafrani pokukali izpod snežne odeje.

Tožilec mu je postavil vprašanje, kaj se je po njegovem mnenju zgodilo, a ga je Andy tako rekoč preslišal – čeprav je imel svoje mnenje, in jaz sem ga izbežal iz njega nekega večera leta 1955. Sedem let je trajalo, da sva v najinem odnosu napredovala od bežnega pozdrava do precej dobrega prijateljstva, čeprav sva se zares zbližala šele nekje okrog leta 1960, jaz pa sem bil sploh edini, ki mu je prišel tako blizu. Ker sva bila oba obsojena na dosmrtno kazen, sva bila od začetka do konca v istem traktu, jaz sicer na drugem koncu hodnika.

»Kaj jaz mislim?« Zasmejal se je – a v tistem smehu ni bilo radosti. »Mislim, da se je tistega večera napletlo kar nekaj nesrečnih naključij. Več, kot bi jih lahko kadarkoli ponovno spraval skupaj v tako kratkem času. Mislim, da je bil zgolj neki tujec, ki je šel mimo. Morda kdo, ki mu je v bližini počila guma, ko sem že odšel domov. Morda vlomilec. Psihopat. Umoril ju je, to je vse. Jaz pa sem tukaj.«

Tako preprosto. A so ga obsodili in preostanek življenja bo prebil v Shawshanku ... vsaj njegov najpomembnejši del. Pet let kasneje so ga začeli klicati na zaslišanja za pogojni izpust, a so mu ga vsakič zavrnilo, čeprav je bil vzoren zapornik. Dobiti izpisnico iz Shawshanka, ko imaš na vstopnici žig z besedo umor, je dolgotrajno opravilo, enako tistemu, ki ga mora opraviti rečna voda, da spodkoplje skalo. Komisijo sestavlja sedem mož, dva več, kot je običajno v drugih državnih zaporih, vsak od njih pa ima trdo rit, kot bi jo namakal v vrelec mineralne vode. Ne moreš jih kupiti, ne moreš jih raznežiti, ne pomaga, če se pred njimi razjočeš. Kar se tiče te naše komisije, denar ne zaleže nič in nihče tudi ne odkoraka od tod. V Andyjevem primeru pa so bili še drugi razlogi ... ampak o tem nekoliko kasneje.

Imel sem zaupnika, ki se je pisal Kendricks. V petdesetih mi je bil dolžan precej denarja in trajalo je štiri leta, da je vse odplačal. Obresti, ki so se nabirale, je odplačeval z informacijami. Pri mojem delu si mrtev, če ne najdeš načina, da od drugih izveš čim več. Ta Kendricks, na primer, je imel dostop do arhiva, ki ga jaz niti videl nisem, saj sem gonil prešo v prepleti tovarni za izdelavo registrskih tablic.

Kendricks mi je povedal, da je komisija za pogojne izpuste leta 1957 glasovala 7 : 0 proti Andyju Dufresnu, v letu '58 z rezultatom 6 : 1, leta '59 znova 7 : 0 ter 5 : 2 v letu 1960. Kako je bilo potem, ne vem, vem pa, da je bil šestnajst let kasneje še vedno v celici številka 14 zaporniškega bloka 5. Takrat, leta 1975, je bil star sedeminpetdeset let. Najbrž bi ga velikodušno izpustili tam nekje okoli leta 1983. Podelijo ti dosmrtno in na ta način učinkovito usmrtijo tvoje življenje – vsaj tisti del, ki šteje. Morda te nekega dne osvobodijo, toda ... Poslušajte: poznal sem tipa – ime mu je bilo Sherwood Bolton – ki je imel v svoji celici goloba. Z njim je bil od 1945 do 1953, ko so ga izpustili. Ni bil ravno »ptičar iz Alcatraza«, imel pa je goloba. Klical ga je Jake. Dan preden so ga izpustili, Sherwooda seveda, je pustil Jaku, da je lepo odletel. A kakšen teden po tistem, ko je Sherwood Bolton zapustil našo veselo družinico, me je prijatelj poklical na zahodni vogal dvorišča, kjer se je Sherwood ponavadi zadrževal. Ptič je ležal tamkaj kot majhen kupček umazanega posteljnega perila. Videti je bil izstradan. Prijatelj je rekel: »Ali ni tole Jake, Red?« Seveda je bil. In mrtev kot kamen.

Spominjam se, kako je Andy Dufresne prvič prišel k meni, da bi nekaj prosil. Spominjam se, kot bi bilo včeraj. Ni bilo zaradi Rite Hayworth. To je prišlo kasneje. Poleti 1948 je prišel k meni zaradi nečesa drugega.

Večino poslov sklenem kar na dvorišču in tudi ta je potekal tam. Naše dvorišče je veliko, veliko večje kot v drugih zaporih. Je pravilne pravokotne oblike s stranicami, ki merijo nekaj več kot 80 metrov. Na severni strani ga zaključuje zunanji

zid s stražnima stolpoma na vsaki strani. Stražarji tam gori so oboroženi z daljnogledi in puškami. Tam so tudi glavna vrata. Vhodi za dostavo so na južni strani dvorišča. Vseh skupaj pet. Ob delavnikih je v Shawshanku živahno – ves čas nekaj dovažajo ali odvažajo. Pri nas sta tovarna registrskih tablic in velika industrijska pralnica, v kateri operejo perilo celotne kaznilnice in še tisto iz bolnišnice Kittery in sanatorija Eliot. Imamo še veliko avtomehanično delavnico, v kateri zaporniki mehaniki popravljajo zaporniška, državna in občinska vozila, da ne omenjam zasebnih avtomobilov paznikov, članov administracije ... in ne le enkrat tudi avtomobilov članov komisije za pogojne izpuste.

Na vzhodni strani je debel kamnit zid, poln majhnih, ozkih lin. Zaporniški blok 5 je na drugi strani tega zidu. Na zahodu sta uprava in ambulanta. Shawshank nikoli ni bil tako prenatrpan kot drugi zapori, leta 1948 pa so bile kapacitete napolnjene le do približno dveh tretjin, a vselej je lahko bilo na dvorišču naenkrat le med osemdeset in sto dvajset zapornikov, ki so si podajali nogometno ali bejzbolsko žogo, metali kocke, čvekali, sklepali posle. Ob nedeljah je bila večja gneča; ob nedeljah je bilo dvorišče videti skoraj kot piknik na podeželskem sejmišču ... če bi le bilo tudi kaj žensk.

Bila je nedelja, ko je Andy prvič prišel k meni. Pravkar sem končal pogovor o radiu z Elmorjem Armitageem, ki mi je večkrat kaj pomagal, ko je pristopil Andy. Seveda sem vedel, kdo je, saj je slovel kot snob in hladen tip. Zaporniki so govorili, da se bo prav gotovo spravil v kakšne težave. Med njimi je bil Bogs Diamond, ki so se ga vsi malce bali. Andy je bil v celici sam in slišal sem, da mu to ustreza, ljudje pa so seveda govorili, da si domišlja, kako je boljši od drugih. Ampak jaz res ne poslušam takih čenč o ljudeh, če le imam priložnost, da si sam ustvarim svoje mnenje.

»Živijo,« je rekel. »Jaz sem Andy Dufresne.« Ponudil mi je roko in jaz sem jo stisnil. Ni bil med tistimi, ki bi izgubljali

čas z vljudnostmi, takoj je povedal, kaj bi rad. »Slišal sem, da ste vi človek, ki lahko nabavi kakšno stvar.«

Strinjal sem se, da lahko včasih tudi kaj uredim.

»Kako pa vam to uspeva?« je vprašal Andy.

»Včasih,« sem mu povedal, »mi kakšne stvari kar same pridejo pod roke. Ne znam pojasniti. Morda zato, ker sem Irec.«

Malce se je nasmehnil. »Zanima me, če mi lahko priskrbite geološko kladivo.«

»Kaj pa je to, pravzaprav, in čemu ga potrebujete?«

Andy je bil presenečen. »Mar k vašim poslom spada tudi iskanje motiva?« Ko sem slišal te besede, mi je bilo jasno, zakaj ga imajo za snoba, za tipa, ki je vzvišen – a sem v njegovem tonu začutil tudi kanček humorja.

»Vam bom povedal,« sem odvrnil. »Če boste hoteli zobno ščetko, ne bom nič spraševal. Samo ceno bom povedal. Ker ščetka za zobe ni smrtonosno orožje.«

»Torej ste proti smrtonosnemu orožju?«

»Sem.«

Stara, pokrpana žogica za bejzbol je poletela proti nama, on pa se je spretno kot mačka obrnil in jo ulovil. To je bila poteza, na kakršno bi bil ponosen sam Frank Malzone.* Andy je vrnil žogico – znova s hitrim in lahkotnim metom iz zapestja, ki je izdajal precejšnje mojstrstvo. Videl sem, da jih je kar nekaj, ki naju opazujejo s kotičkom očesa, medtem ko počnejo svoje stvari. Najbrž so naju gledali tudi pazniki na stolpih. Nočem se delati važnega, ampak v vsaki kaznilnici so zaporniki s posebnim statusom. Morda so štirje ali pa jih je pet v manjših zaporih in dva ali morda trije ducati v večjih. V Shawshanku sem bil eden teh in moje mnenje je imelo precejšen vpliv na to, kako se bo Andyju godilo v zaporu. Najbrž je to vedel, a ni klečeplazil pred mano in se prilizoval, jaz pa sem ga zaradi tega spoštoval.

* Frank James Malzone (1930–2015) je bil znameniti ameriški igralec bejzbola pri bostonskih Red Soxih, rekorder in najboljši igralec na tretji bazi. (Vse opombe so prevajalčeve.)

»Prav. Povedal bom, čemu služi in za kaj ga potrebujem. Geološko kladivo je videti kot miniaturni cepin – približno te velikosti.« Z rokama je pokazal približno trideset centimetrov in takrat sem prvič opazil, kako urejeni so njegovi nohti. »Na eni strani ima ostro šilo, na drugi strani pa topo glavo kladiva. Rad bi ga imel, ker me zanimajo kamni.«

»Kamni,« sem ponovil.

»Počepnite za hip,« je rekel.

Storil sem tako, njemu na ljubo. Usedla sva se na pete kot dva Indijanca.

Andy je zgrabil pest zemlje in jo začel presejati skozi čedno urejene prste, da je nastal oblak prahu. V dlaneh so ostali majhni kamenčki, eden ali dva sta se bleščala, ostali so bili dolgočasni, običajni. A ravno eden teh je bil kvarc, ki se je zdel običajen, le dokler ga nisi obrisal. Takrat pa je dobil lep mlečni sijaj. Andy ga je lepo očistil in mi ga vrgel. Jaz sem ga ujel in prepoznal.

»Kvarc je, seveda,« je potrdil. »In poglejte tole. Sljuda. Skrilavec. Drobna zrnca granita. Tukaj so koščki apnenca iz skalnatega pobočja, ki so ga odstranili, da so lahko zgradili vse tole.« Vrgel jih je stran in si obrisal roke. »Jaz sem zbiralec kamnov. Vsaj bil sem ... v svojem prejšnjem življenju. Spet bi se rad ukvarjal s tem, v omejenem obsegu, seveda.«

»Nedeljsko raziskovanje po zaporniškem dvorišču?« sem vprašal, ko sem bil spet na nogah. Zamisel je bila trapasta, po drugi strani pa ... ko sem videl tisti mali košček kvarca, me je rahlo stisnilo pri srcu. Ne vem točno, zakaj; zaradi povezave z zunanjim svetom, se mi zdi. O kaznilniškem dvorišču ne razmišljaš na tak način. Kvarc lahko običajno pobereš v bistrem potočku.

»Nedeljsko raziskovanje na dvorišču zapora je boljše kot sploh nobeno nedeljsko raziskovanje,« je rekel.

»Toda takšno geološko kladivce bi lahko tudi komu zapičil v glavo,« sem pripomnil.

»Tukaj nimam nobenih sovražnikov,« je tiho rekel.

»Ne?« sem se nasmehnil. »Malo še počakaj.«

»Če bom imel težave, jih bom znal rešiti brez kladivca.«

»Morda pa bi rad zbežal? Pod zidom? Če si pomislil na kaj takega ...«

Vljudno se je zasmejal. Ko sem geološko kladivce tri tedne kasneje držal v rokah, sem vedel zakaj.

»Toliko da boš vedel,« sem mu povedal, »če te bo kdo videl z njim, ti ga bodo vzeli. Če bi te videli z žlico, bi ti jo vzeli. Kako si si pa to zamislil? Da boš kar sedel tukaj na dvorišču in začel razbijati?«

»Oh, mislim, da se bom že znašel.«

Pokimal sem. To tudi ni bila moja stvar. Jaz sem tukaj, da priskrbim želeno reč. To, ali jo bo naročnik kasneje znal obdržati ali ne, je njegova skrb.

»Koliko pa ta zadeva stane?« sem ga vprašal. Njegov mirni, nevsiljivi način mi je postajal vedno bolj všeč. Ko si v kehi deset let, si do grla sit glasnih razgrajčev, bahačev in gobezdačev. Ja, lahko bi rekli, da mi je bil Andy že takoj všeč.

»Osem dolarjev v vsaki trgovini z geološkimi pripomočki in poldragimi kamni,« je rekel, »a se zavedam, da pri vašem poslu k ceni prištejete še stroške ...«

»Moja običajna provizija je deset procentov, a pri nevarnem poslu, kot je ta, jo moram zvišati. Za pripomoček, kot je tale tvoj, je treba malce bolj podmazati, da steče. Reciva deset dolarjev.«

»Dogovorjeno.«

Pogledal sem ga z rahlim nasmeškom na licu. »Ali imaš deset dolarjev?«

»Imam,« je tiho odvrnil.

Precej pozneje sem odkril, da je imel več kot petsto dolarjev. Prinesel jih je s sabo. Ob prijavi v ta hotel ima eden od »postreščkov« nalogo, da te prepriča, da se skloniš naprej, da lahko pogleda, če se tam spodaj kaj skriva ... a ne more videti vsega; da ne bom dolgovezil: če si odločen, da boš kakšno stvar pretihotapil, je globlje več kot dovolj prostora, da se ne

bo nič videlo, razen če bi se »paž« domislil, da si natakne gumijasto rokavico za bolj natančno inšpekcijo.

»Velja torej,« sem rekel. »Moram pa ti še povedati, kaj pričakujem od tebe, če te bodo ujeli s stvarco, ki jo bom priskrbel.«

»Se mi zdi, ja,« je odvrnil in komaj vidna sprememba v njegovih sivih očeh mi je razkrila, da natančno ve, kaj bom rekel. Rahlo so se mu zableščale, kar sem kasneje vedno znova prepoznal kot njegov značilni, ironični smisel za humor.

»Če te ujamejo, boš rekel, da si ga našel. To je pravzaprav vse. Za tri ali štiri tedne te bodo vtaknili v samico ... ob tem pa, seveda, ti bodo vzeli igračko in pripisali črno piko v tvojo dosje. Če boš omenil moje ime, ne bova nikoli več sodelovala. Niti kar se tiče vezalk za čevlje ali vrečke tobaka. In poslal bom nekaj svojih prijateljev, da te obiščejo. Ne maram nasilja, ampak saj razumeš moj položaj. Ne morem si privoščiti govoric, da ne znam poskrbeti zase. To bi me uničilo.«

»Ja. Verjamem, da res. Razumem, nikar naj vas ne skrbi.«

»Nikoli me ne skrbi,« je rekel. »Tukaj ni od tega nobene koristi.«

Pokimal je in odšel. Tri dni kasneje je hodil ob meni, ko smo med odmorom v pralnici odšli na dvorišče. Ni spregovoril besede, še pogledal me ni, le v dlan mi je spretno, kot čarovnik med trikom s kartami, potisnil bankovec s portretom gospoda Alexandra Hamiltona. Očitno se je zelo hitro prilagajal. Nabavil sem tisto kladivce. Eno noč sem ga imel pri sebi v celici in bilo je prav tako, kot ga je opisal. Vsekakor ni bilo orodje za pobeg (človek bi potreboval kakšnih šeststo let, da bi z njim izkopal tunel pod zidom, sem pomislil), a vseeno nisem bil čisto miren. Če zasadiš ta cepin komu v glavo, prav gotovo ne bo nikoli več poslušal radijske serije *Fibber McGee and Molly*.^{*} In Andy je tedaj že imel težave s sestrami. Upal sem, da kladiva ni naročil zaradi njih.

^{*} *Fibber McGee and Molly* je bila izjemno popularna ameriška radijska situacijska komedija in zaščitni znak postaje NBC Red Network. Naslovna junaka sta igrala Jim in Marian Jordan, zakonca tudi v zasebnem življenju. Serija z absolutno

Na koncu sem zaupal svoji presoji. Naslednjega dne zgodaj zjutraj, dvajset minut pred sireno za bujenje, sem kladivo skupaj z zavitkom cigaret Camel predal Ernieju, staremu zaupniku, ki je do leta 1956, ko so ga izpustili, pometal hodnike zaporniškega bloka 5. Brez besed ga je spravil pod bluzo, in to geološko kladivce sem naslednjič videl šele po devetnajstih letih, takrat pa je bilo že zdelano do neprepoznavnosti.

Naslednjo nedeljo je na dvorišču Andy znova prišel do mene. Tistega dne, to moram reči, je bil res slabo videti. Spodnjo ustnico je imel zatečeno kot hrenovko, desno oko je imel pod oteklino napol zaprto, na licu je imel grdo prasko. Ja, vsekakor je imel težave s sestrami, a tega nikoli ni niti omenil. »Hvala za orodje,« je rekel in se obrnil.

• 28

Radovedno sem ga opazoval. Napravil je nekaj korakov, zagledal nekaj v prahu, sklonil se je in to pobral. Majhen kamenček. Zaporniška oblačila, razen tistih, ki jih ob delu nosijo mehaniki, so brez žepov. A tudi to se da rešiti. Kamenček je izginil v Andyjev rokav in tam ostal. Občudovanja vredno ... ampak občudoval sem tudi njega. Čeprav je imel probleme, je živel naprej po svoje. Tisoče drugih je, ki ne morejo, nočejo ali ne znajo, in niti niso vsi v zaporu. Opazil sem tudi to, da so njegove roke še vedno čiste in negovane, nohti urejeni, čeprav je bil njegov obraz tak, kot bi šel čezenj tornado.

Naslednjih šest mesecev ga nisem videl kaj dosti, saj je večino časa preživel v samici.

* * *

Nekaj besed o sestrah.

V mnogih zaporih jih poznajo kot nasilniške *toplovodarje* ali *zaporniške Rozike* ... šele zadnje čase jim pravijo tudi »ubi-ljske kraljice«. V Shawshanku pa so bile od vekomaj *sestre*.

najdaljšim stažem med radijskimi šovi je bila neprekinjeno na sporedu v letih 1935–1956 (v skrajšani verziji še 1957–1959).

Ne vem, zakaj, a razen po imenu niso bili v ničemer drugačni od ostalih drugih.

Danes se nihče več ne čudi, da je v zaporu toliko gejevstva – razen morda tisti novinci, ki imajo to nesrečo, da so mladi, vitki, čedni in nepremišljeni – a homoseksualnost ima, prav tako kot heteroseksualna spolnost, na stotine različnih oblik in načinov. Obstajajo moški, ki ne zmorejo brez seksa v kakršnikoli obliki in se obrnejo k drugim moškim zgolj zato, da se jim ne bi zmešalo. Običajno pride do dogovora med dvema sicer heteroseksualnima moškima, čeprav sem se včasih vprašal, ali bodo še heteroseksualni, ko se bodo vrnili k svojim ženam ali puncam.

So tudi moški, ki se »spreobrnejo« v zaporu. Za take ponavadi rečemo, da so sami sebi priznali gejevsko spolno usmerjenost ali da so »se razkrili«. Večinoma (ne zmeraj) so v ženski vlogi in drugi se ogorčeno borijo za njihovo naklonjenost.

In potem so še sestre.

Za zaporniško skupnost predstavljajo tisto, kar so posiljevalci v zunanjem svetu. Večinoma gre za obsojence na dolge zaporne kazni zaradi okrutnih zločinov. Njihov plen so mladi, šibki in neizkušeni ... ali, kot v primeru Andyja Dufresna, taki, ki so videti slabotni. Njihova lovišča so tuši, natrpani prostori, ki se kot nekakšni predori raztezajo za industrijskimi pralnimi stroji v pralnicah, včasih tudi bolnišnica. Več kot enkrat se je posilstvo zgodilo v projekcijski sobi našega kina, ki ni večja od omare. Največkrat si sestre s silo vzamejo tisto, kar bi itak lahko dobile prostovoljno, če bi le hotele. Spreobrnjenci so vselej »zaljubljeni« v tega ali onega med sestrami, kot so najstnice v Sinatre, Presleyje ali Redforde. A za sestre je glavno veselje, če si lahko vzamejo s silo ... in tako bo, se mi zdi, ostalo tudi v bodoče.

Zaradi njegove vitke postave in nežnega videza (morda tudi zaradi njegove zadržanosti, ki sem jo tudi sam občudoval) so mu bile sestre za petami od dne, ko je vstopil v zapor. Če bi bila tole kakšna pravljica, bi vam natvezil, da se je Andy

upiral, dokler ga niso pustili pri miru. Prav rad bi vam tako povedal, a ne morem. Zapor ni pravljичni svet.

Prvič se je z njimi srečal pod tuši že po treh dneh po pridružitvi naši srečni družinici v Shawshanku. Slišal sem, da so ga takrat samo trepljali in žgečkali. Svoj plen radi preizkusijo, kot šakali, ki najprej ocenijo, ali je žrtev zares tako slabotna, kot se zdi.

Andy se je branil in mahnil visoko, zagovedno sestro z imenom Bogs Diamond, ki se je v kasnejših letih izgubil bog ve kam, in mu pustil okrvavljeno ustnico. Paznik je preprečil, da bi prišlo do hujšega pretepa, a Bogs mu je obljubil, da ga bo dobil ... in ga tudi je.

• 30

Naslednjič je bilo za stroji v pralnici. Skozi leta se je v tistem dolgem, prašnem in ozkem prostoru dogajalo marsikaj. Pazniki so vedeli, a se niso vmešavali. Tam je mračno in nastlano z vrečami pralnega praška in belila, s sodi katalizatorja Hexlite, ki je neškodljiv kot sol, če imaš suhe roke, a smrtonosen kot akumulatorska kislina, kadar so mokre. Pazniki tja ne hodijo radi, saj ni dovolj prostora za posredovanje, ena prvih stvari, o katerih jih poučijo, ko začnejo delati v taki ustanovi, pa je, da nikoli ne smejo dovoliti, da bi jih zaporniki ujeli v prostoru, iz katerega se ne moreš hitro umakniti.

Tistega dne Bogs ni bilo tam, toda Henley Backus, predelavec v pralnici od leta 1922, mi je povedal, da so bili štirje njegovi prijatelji. Andy se je nekaj časa branil s polno pestjo hexlita in grozil, da jim ga bo vrgel v oči, če se bodo približali, a se je spotaknil ob veliko vrečo praška, ko se je skušal umakniti nazaj. To je bilo dovolj. Nemudoma so bili na njem.

Mislim, da se je izraz »štafeta« za skupinsko posilstvo ohranil v vseh generacijah do danes. To so mu storili, te štiri sestre. Prisilili so ga, da se je naslonil na reduktor menjalnika, eden mu je prislonil izvijač na sence, medtem ko so se ga drugi lotili. Pri tem te precej raztrgajo, a ne prehudo. Govorim iz izkušenj, boste vprašali? Samo želim si lahko, da ne bi. Nekaj časa krvaviš. Če nočeš, da te kakšen cepec vpraša,

ali si dobil menstruacijo, si moraš za gate natlačiti toaletnega papirja, dokler ne preneha. Krvavenje je dejansko kot menstruacija: kakšna dva ali tri dni počasi curlja. Nato se ustavi. Nič hudega, razen v primeru, če so si privoščili kaj še bolj nenaravnega. Nobene prave poškodbe, a posilstvo je posilstvo in nazadnje si moraš v ogledalu pogledati v obraz in se odločiti, kaj boš s sabo.

Andy je šel sam skozi vse to, kot je šel sam tudi skozi vse preostalo. Najbrž je prišel do enakega zaključka kot mnogi pred njim, in sicer, da je s sestrami možno samo na dva načina: upirati se, dokler ne dobijo svojega, ali pa se brez boja sprijazniti, da bodo dobili, kar želijo.

Odločil se je, da se bo boril. Ko so Bogs in dva od njegovih pajdašev kakšen teden po dogodku v pralnici prišli za njim (»Slišal sem, da so ti vzeli nedolžnost,« mu je rekel Bogs; tako je vsaj povedal Ernie, ki je bil tam blizu), se je Andy z njimi stepel. Debelemu tipu z imenom Rooster McBride, kmetu, ki je bil v kehi zato, ker je do smrti premlatil pastorko, je zlomil nos. Naj ob tem z veseljem dodam, da je Rooster kasneje umrl v zaporu.

Vzeli so si ga, vsi trije. Ko so končali, sta Rooster in drugi neotesanec – morda je bil Pete Verness, a nisem povsem prepričan – prisilila Andyja, da je pokleknil. Bogs Diamond je stopil predenj. Takrat je imel britev z bisernim ročajem, na katerem je bilo na obeh straneh vgravirano *Diamond Pearl*. Odprl jo je in rekel: »Zdaj si bom odpel šlic, mali gospodič, in ti boš pogoltnil, kar ti bom ponudil. In ko boš končal z mojim, boš pogoltnil še Roosterjevega. Zdi se mi, da si mu zlomil nos, in spodobi se, da se mu oddolžiš.«

Andy je odvrnil: »Karkoli svojega mi boš vtaknil v usta, boš za vekomaj izgubil.«

Ernie je povedal, da je Bogs pogledal Andyja, kot bi se mu zmešalo.

»Ne,« je rekel Andyju. Govoril je počasi, kot kakšnemu zabitemu otroku. »Nisi razumel, kaj ti pravim. Če boš naredil

kaj takega, bom vseh dvajset centimetrov te britve zarinil v tvoje uho. A ti je jasno?»

»Razumel sem. Mislim pa, da ti nisi razumel *mene*. Odgriznil bom, karkoli mi boš vtaknil v usta. To britev mi lahko potisneš v možgane, če hočeš, vendar moraš vedeti, da zaradi nenadne poškodbe možganov žrtev istočasno spusti urin in blato ... in močno ugrizne.«

S svojim tipičnim drobnim nasmeškom na obrazu je pogledal Bogsa navzgor in naravnost v oči, je povedal dobri stari Ernie – kot bi se tisti trije tipi z njim pogajali o delnicah in obveznicah, ne pa o tem, kako bi se ga še bolj surovo lotili. Andy je govoril, kot bi stal pred njimi v tridelni poslovni obleki bankirja, ne pa klečal na umazanih tleh shrambe za metle, s hlačami pri gležnjih, medtem ko mu je po notranji strani stegen mezela kri.

»Še več,« je nadaljeval, »pravijo, da je refleksni ugriz včasih tako močan, da morajo žrtvine čeljusti razpreti z jekleno lomilko ali vzvodno ročico.«

Bogs tistega večera konec februarja 1948 v Andyjeva usta ni vtaknil ničesar, prav tako ne Rooster McBride, in kolikor vem, nihče nikoli ni. Kar so tisti trije tipi storili, je bilo, da so Andyja skoraj na smrt premlatili, vsi štirje pa so nato končali v samicah. Andy in Rooster McBride sta pred tem obiskala ambulanto.

Kolikokrat se ga je ta družina pravzaprav lotila? Ne vem. Zdi se mi, da je bil Rooster tisti, ki ga je prvega minilo – hoditi cel mesec naokoli z razbitim nosom ti da misliti – Bogsa Diamonda pa so tisto poletje nenadoma premestili.

To je bilo čudno. Bogsa so nekega junijskega jutra našli v celici grdo pretepenega, ko se ni pojavil na jutranjem preštevanju pred zajtrkom. Ni hotel povedati, kdo je bil, niti kako se je zgodilo, a glede na posel, s kakršnim se ukvarjam, dobro vem, da je jetničarje moč podkupiti in naredijo tako rekoč vse, z eno izjemo: jetniku ne bodo nikoli priskrbeli pištole. Njihove plače tedaj niso bile bogvekaj in tudi danes niso. In v

tistih časih ni bilo elektronskih ključavnic, nobenega video-nadzora, nobenih centralnih stikal, s katerimi bi obvladovali več zaporniških blokov hkrati. Leta 1948 so zaklepali vsak blok posebej. Paznika si z lahkoto podkupil, da je koga – včasih tudi dve ali tri osebe naenkrat – spustil v blok in, ja, celo v Diamondovo celico.

Seveda je bil tak posel zelo drag. A ne po merilih, ki so veljala zunaj. Zaporniška ekonomija je bila precej bolj skromna. Ko si bil v kehi dovolj dolgo, je vrednost enega dolarja ustrezala dvajsetim zunaj. Po mojem mnenju je za obdelavo Boga nekdo odštel kar zajetno vsoto – recimo petnajst čukov za odprta vrata in po dva ali tri za tipe, ki so ga sesuli.

Ne pravim, da je bil Andy Dufresne, vem pa, da je imel pri sebi petsto dolarjev, ko je prišel, v poštenem svetu pa je bil bankir – in je torej še kako dobro razumel, bolje kot mi preostali, kakšno moč ima denar.

In vem še tole: po strahovitem tepežu, ki mu je prinesel tri zlomljena rebra, s krvjo zalito oko, izpah vretenca in kolka, je Bogs Diamond pustil Andyja pri miru. Pravzaprav je po tistem pustil bolj ali manj čisto vse pri miru. Še naprej je go-bezdal in se napihoval, a se nato nikogar ni pritaknil. Lahko bi rekli, da se je preobrazil v »šibko sestro«.

Tak je bil konec Boga Diamonda, zoprnega tipa, ki bi Andyja dejansko lahko tudi ubil, če Andy ne bi ukrepal (če je sploh bil *on*, ki je ukrepal). A to še ni pomenilo konca Andyjevih težav s sestrami. Po krajšem premoru se je vse skupaj začelo znova, čeprav ne tako grobo ali tako pogosto kot prvič. Šakali imajo radi lahek plen in okoli je bilo precej lažjih izbir, kot je bil Andy Dufresne.

Spominjam se, da se jim je vselej uprl. Najbrž je vedel, da ga bodo zlahka dobili vsakokrat znova, če se jim bo že prvič prepustil brez odpora. Tako se je vsake toliko pojavil z modricami na obrazu, in kakšnih šest mesecev po tistem, ko je Diamond dobil svoje, so mu zlomili dva prsta na roki. In

ja, seveda, konec leta 1949 je pristal v ambulanti z zlomljeno ličnico. Najbrž ga je nekdo treščil z zajetnim kosom kovinske cevi, zavite v flanelasto krpo. Vsakokrat se je branil in se zapletel v pretep, rezultat pa je bil, da so ga pospravili v samico. A sem prepričan, da samica za Andyja ni bil tolikšen problem, kot je bila za nekatere druge. On se je znašel sam s sabo.

Sestre so bile problem, ki se mu je prilagodil – nato pa je leta 1950 vse skupaj v celoti prenehalo. A do tega dela zgodbe še pridemo.

Nekega jutra jeseni 1948 je Andy na dvorišču stopil do mene in me vprašal, ali mu lahko priskrbim pol ducata plaht za kamenje.

▪ 34

»Kaj za vraga pa je to?« sem vprašal.

Povedal mi je, da zbiralci kamnov tako pravijo cunjam za brušenje v velikosti kuhinjskih krp. Bile so dobro podložene, z gladko in hrapavo stranjo – gladka je bila kot fin smirkov papir, s hrapavo pa si lahko strgal skoraj kot z industrijsko jekleno volno (Andy je imel v svoji celici tudi to, čeprav je ni dobil od mene – najbrž jo je izbrskal v zaporniški pralnici).

Rekel sem mu, da se lahko dogovoriva, in zadevo sem dobil v isti trgovini z geološkimi pripomočki, kjer sem nabavil kladivce. Tokrat sem Andyju zaračunal običajnih deset procentov provizije in niti centa več. Ducat oblazinjenih krp, ki merijo osemnajst krat osemnajst centimetrov, res ni bilo videti kot kaj smrtonosnega ali nevarnega. Plahte za kamne, brez heca.

Pet mesecev kasneje me je Andy vprašal, ali mu lahko priskrbim Rito Hayworth. Govorila sva med filmsko predstavo v kaznilniški dvorani. Dandanašnji nam vrtijo filme enkrat ali dvakrat tedensko, takrat pa se je to zgodilo samo enkrat na mesec. Običajno so nam predvajali vzgojne filme z moralnim naukom, in *Pokvarjeni izlet*, ki so ga vrteli takrat, je bil prav

tak. Njegovo sporočilo je bilo, da je pijančevanje nevarno, s takim naukom pa smo se zlahka sprijaznili.

Andy se je spretno prebil do moje vrste in se usedel poleg mene. Nekje na polovici filma se je sklonil k meni in me vprašal, ali mu lahko najdem Rito Hayworth. Po pravici povedano, me je malce požgečkalo. Ponavadi je bil tako umirjen in zbran, tega večera pa je bil ves živčen, bilo mu je nerodno, kot bi me prosil za celo škatlo kondomov ali enega tistih z ovčjo kožo prevlečenih pripomočkov, ki naj bi vam »povečali samotne užitke«, kakor je pisalo v revijah. Bil je tako napet, da se je zdelo, da ga bo razneslo.

»Lahko, kako da ne,« sem mu rekel, »brez problema, kar umiri se. Hočeš veliko ali majhno?« V tistih časih je bila moja najljubša prav Rita Hayworth (nekaj let prej je bila Betty Grable). Na voljo je bila v dveh velikostih. Za dolar si dobil malo Rito, za dva in pol pa veliko ... meter dvajset popolne ženstvenosti.

»Veliko bi,« je rekel in umikal pogled. Pravim vam, tega večera je bil čisto iz sebe. Zardeval je kot dečko, ki skuša z vozniškim starejšega brata vstopiti v bar s striptizom. »Ali lahko urediš?«

»Pomiri se vendar, seveda lahko. Ali pada dež, ko dežuje?« Publika je začela ploskati in žvižgati, ko so hrošči začeli lesti iz stene, da bi napadli Raya Millanda, ki je preživljal delirium tremens.

»Kdaj pa?«

»Kakšen teden potrebujem, morda manj.«

»Prav.« A slišati je bilo, da je razočaran, kot bi upal, da jo bom kar na licu mesta potegnil iz hlač. »Koliko?«

Zaračunal sem mu nabavno ceno. Kljub temu se je izplačalo, saj je bil dobra stranka s tistim svojim kladivcem in plahtami za kamne. Poleg tega je bil dober fant ... Ko je imel težave z Bogsom, Roosterjem in ostalimi, sem ponoči večkrat razmišljal, ali ne bo prej ko slej s kladivom za kamne nekemu razčesnil glave.